

Bireysel ve sosyal sorumluluk modeli

Doç. Dr. Fatih DERVENT

SORUMLULUK

“Kişisel bütünlüğe” sahip olmaktır (James, 1999).

Bireyin kendisine ait bir olayın başkaları üzerindeki etkilerinin sonuçlarını üstlenmesi

SORUMLULUK

Çocukluk aşamasında ailedeki tutum ve becerilerle ortaya çıkmaya başlar ve ancak yaşayarak öğrenilir.

Yaşamsal gerçeklerden kaçan ve sürekli biçimde eleştirilen çocuklar sorumlu davranış kazanamazlar (Gordon, 1999).

SORUMLULUK EĞİTİMİ

Sorumluluk eğitimi, eğitim ve psikoloji ilkelerine dayalı bir sorun çözüme sürecidir. Bu süreç rastlantısal değil tam tersine **planlanmış** süreçleri içerir

(Babadoğan, 2003).

SORUMLULUK EĞİTİMİ

Seçimlerinde ve kararlarında özgür olan insanlar, içsel kontrol odaklı olurlar.

Çocukların uygulamalarında özgürce karar vermeleri, bu kararların sonuçlarından sorumlu olmalarını da sağlar (Sönmez, 2005).

SORUMLULUK EĞİTİMİ

Yetişkinlerin bu sonucu onamaları ise çocuklar üzerinde olumlu etki yaratır. Özgürlük, seçeneklerin çokluğuna, bunların kullanılmasına bağlıdır ve sorumluluk ister (Sönmez, 2005).

SORUMLULUK EĞİTİMİ

Zorlamayla oluşturulamaz.

Zorlama sonucu benimsenen işler,
sorumluluk duygusunun kazanılmasına
olumsuz etki oluşturur

(Altinköprü, 1999).

SORUMLULUK EĞİTİMİ

Aşırı zorlamayla öğretmene itaat eden çocuklar sağlansa bile bu durum kişiliğın oluşum ve gelişiminde olumsuz etkiler yaratır

(Altinköprü, 1999).

BEDEN EĞİTİMİNİN ROLÜ

Çünkü neredeyse tüm çocuklar beden eğitimi ve spor aktivitelerini eğlenceli bulmakta ve gönüllü olarak katılmaktadırlar.

BEDEN EĞİTİMİNİN ROLÜ

Beden eğitimi ve spor **sosyal** bir varlık olarak insanın gelişimine katkı sağlayacak önemli güce sahiptirler.

Bir çok **sosyal değer** oluşmasına, sürekli hale gelmesine yardımcı olur.

(Küçük ve Koç, 2003)

BEDEN EĞİTİMİNİN ROLÜ

Bu değerler çok çalışmayı, fedakarlığı, hakkaniyeti, sadakati, sorumluluğu, güvenilirliği, hoşgörüyü ve kendini kontrol altına almayı kapsamaktadır.

BEDEN EĞİTİMİNİN ROLÜ

İyi bir yurttaş, destekleyici bir arkadaş, sorumluluk sahibi birey olma gibi rollerin yaşanmasına ve bunun yanında paylaşım, liderlik gibi önemli özelliklerin öğrenilmesine katkıda bulunur.

BEDEN EĞİTİMİNİN ROLÜ

Beden eğitimi ve sporun doğasındaki öğrenme ortamı öğrencilerin amaçlanan değerleri kazanmaları için güçlü bir eğitim ortamı sunmaktadır.

(MEB, 2017)

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli (Hellison)

Beden eğitimi yoluyla çocuklara sorumluluk davranışının kazandırılması konusuna Hellison (1995) 'un geliştirmiş olduğu model öncülük etmektedir.

Bir öğrenci sosyal sorumluluk almaya neden ihtiyaç duyar?

Öğrenci sorumluluk almaya nasıl yönelir?

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli

BİREYSEL: Kişisel olarak iyi olma (kontrol, çaba, özyönetim)

SOSYAL: Sosyal etkileşim (başkalarının hak ve duygularına saygı, başkalarına yardım etme ve önemseme)

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli

Evrensel, milli, manevi ve ahlaki değerleri doğrudan ele almaktadır.

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli

Arkadaşlık, estetik, eşitlik, paylaşma, sevgi, duyarlılık, güven, özgürlük, sabır, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri öne çıkmaktadır.

GELİŞİM SEVİYELERİ

Seviye 5. Beden eğitimi dışına transfer (Süreklilik)

Seviye 4. Başkalarına yardım ve liderlik (İnsancıl Olma)

Seviye 3. Özyönetim (Kişisel Yönelim)

Seviye 2. Çaba ve işbirliği (Katılım)

Seviye 1. Başkalarının hak ve duygularına saygı

Seviye 0. Sorumlu olmama

0. SORUMLU OLMAMA

Bu seviyedeki öğrenci, davranışları konusunda sürekli mazeretler bulup diğerlerini suçlamaktadır. Göstermiş olduğu olumsuz ya da hatalı hareketler ile ilgili kişisel sorumluluğunu reddeder.

1. SAYGI

Bu seviyedeki öğrenci, günlük aktivitelere katılmayabilir, katılsa bile ustalık ya da gelişim göstermez ama kendi davranışlarını yeterince kontrol edebilir. Böylece diğer öğrencilerin öğrenme, öğretmenin öğretme hakkıyla çatışmamış olur.

1. SAYGI - Bileşenler

- Başkalarının haklarına ve duygularına saygı
- Öz-kontrol
- Başkalarının duygularına saygı
- Sorunların çözümünde demokratik ve barışçı olma

2. KATILIM

Bu seviyedeki öğrenci, diğerlerine asgari düzeyde de olsa saygı gösterir. Ayrıca öğretmenin denetiminde istekli bir şekilde oynar, mücadele eder, motor becerilerini geliştirir ve fiziksel uygunluk çalışmaları yapar.

2. KATILIM - Bileşenler

- Çaba ve işbirliği
- Yeni görevler deneme, kendi gücünü keşfetmek için öz-motivasyon
- Takım lideri için çalışırken işbirliği
- Zoru denemeyi öğrenme

3. KİŞİSEL YÖNELİM

Bu seviyedeki öğrenci, sadece saygı ve katılım göstermekle kalmaz ayrıca doğrudan bir denetim olmadan çalışır.

Kişisel ihtiyaçlarını belirler ve kendisine ait beden eğitimi programının planlanması ve yürütülmesini üstlenir.

3. KİŞİSEL YÖNELİM - Bileşenler

- Özyönetim
- Bağımsız çalışma
- Hedef koyma ve akran baskılarına dayanma
- Öğretmen denetimi olmadan görev yapma
- Özdeğerlendirme

4. İNSANCIL OLMA

Bu seviyedeki öğrenci, diğerlerine saygı ve katılım gösterir ve kişisel yönelimlidir.

Sorumluluk duygusunu genişletip, geliştirme konusunda heveslidir ve bunu diğerleriyle işbirliği yaparak, onlara destek olarak, yardım ederek ve ilgisini göstererek gerçekleştirir.

4. İNSANCIL OLMA - Bileşenler

- Başkalarına yardım etme
- Başkalarının ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlılık
- Bireysel ve grupta çalışırken iyi olmaya katkı sağlama
- Yargılamadan dinleme

5. SÜREKLİLİK

Bu seviyedeki öğrenci dördüncü seviyede geçerli olan özellikleri göstermek ve beden eğitimi aktivitelerinde sergilemekle kalmaz aynı zamanda bunları oyun alanının dışındaki yaşamında da sergiler.

5. SÜREKLİLİK - Bileşenler

- Beden eğitimi dersi dışında uygulama
- Okul dışında iyi bir model olma
- Evde kendi fiziksel uygunluk programını yapma
- Çevresinde başkalarına öğretme

Sorumlu davranış değerlendirme formu

Olumlu Davranış	Açıklama	Her zaman	Çoğu Zaman	Ara sıra	Hiç bir zaman
Saygı	Öğrenci başkalarına sözlü ya da fiziksel olarak zarar vermez; bunun yanında başkalarıyla iyi çalışır ve sorunları barışçıl yollarla çözer	3	2	1	0
Katılım	Öğrenci her etkinliği dener ve istenildiğinde çeşitli roller alır.	3	2	1	0
Çaba	Öğrenci her görevde en üst düzeyde zoru dener.	3	2	1	0
Öz-yönetim	Öğrenci doğrudan denetim olmaksızın kendi kendine ya da diğerleri ile görevde kalır. Kötü örnekleri ya da akran baskısı uyguladığı görülmez.	3	2	1	0
Önemseme	Öğrenci diğerlerine yardım eder onları destekler ve olumlu geribildirim verir.	3	2	1	0

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli - TEMALAR

- Bütünleştirme
- Yetkilendirme
- Öğrenci-öğretmen ilişkisi
- Transfer

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli – ÖĞRETİM YAPISI

Bu model **nasıl** çalışır?

Hangi durumu **çözmeme** yardım edecek?

SORUMLULUK EĞİTİMİNDE FARKINDALIK KONUŞMALARINI STRATEJİLER

Pratikte, farkındalığı
yükseltme konuşmaları
öncelikli olarak uygulanır.
Tek başına yeterli olmasa
da sorumluluk eğitiminde
önemli bir stratejidir.

AKTİVİTELERE KATILIM

Bu strateji temel olarak 'insanlar kişisel tercihlerde bulunabilir ve yaşam boyu bu tercihleri nasıl yapacaklarını öğrenebilirler' düşüncesine dayanmaktadır. Eğer geçmiş seçimler kişisel yenilgiler ve sosyal olarak yıkıcı tecrübeler taşıyorsa bundan kurtulmanın en iyi yolu yeni tecrübeler yaşamaktır.

AKTİVİTELERE KATILIM

Bu strateji Őu soruya yanıt aramaktadır;

Öğrenciler beden eğitimi aktivitelerine nasıl katılabilirler?

Öğrencilerin aktivitelere katılım için davet edilmesi cesaretlendirilmesi bu stratejinin temelidir.

KİŞİSEL YANSITMA

Bu stratejide, cezaya başvurmadan çocukların kendi davranışlarını dürüstçe, mantıklı bir şekilde değerlendirmeleri istenir. Öğrencilerin, kişisel değerlendirme yapabilmeleri için öğretmen tarafından hazırlanmış kontrol listelerini kullanmaları sağlanır.

KENDİNİ DENETLEME KARTI

Seviye	Açıklama	Öğretmen Puanı	Öğrenci Puanı
1	Başkalarını takma isimle çağırılmaz		
1	Öfkesini kontrol eder		
1	Sınıfı rahatsız etmez		
2	Sınıfa zamanında gelir		
2	Yeni etkinlikler dener		
2	Yönergeleri dener		
3	Anlaşmaları izler ve yapar		
3	Her gün günlük yazar		
4	Malzemeyi paylaşır		
4	Başkalarına iyi davranır		
4	Sportmenlik sergiler		

KİŞİSEL YANSITMA

KONTROL LİSTESİ

SEVİYE	AÇIKLAMA
0	Diğerlerinin haklarına ve duygularına saygı göstermedim.
1	Bugün hiçbir aktiviteye katılmadım ama herkesin hakkına saygı gösterdim.
2	Bugün tüm aktivitelere katıldım ve herkesin hakkına saygı gösterdim.
3	Bugün tüm aktivitelere katıldım ve kendi başıma çalıştım ve herkesin hakkına saygı gösterdim.
4	Diğer seviyelerdeki olumlu davranışların yanı sıra birine/birilerine yardım ettim.
5	4. seviyeyi gerçekleştirdim ve bu seviyedeki davranışları sınıf dışında da uygulamaya çalıştım.

DAVRANIŞ SÖZLEŞMESİ

Ben Ali 2 Nisan 2018 tarihinden itibaren bir hafta süreyle tüm aktivitelere katılıp arkadaşlarımla haklarına saygı göstereceğimi onaylıyorum. 7 günü tamamladığımda Ayşe öğretmenim dilediğim etkinliğe katılmama izin verecektir.

Ali imza

Ayşe öğretmen imza

KENDİ KARARINI VERME

Bu strateji alınacak kararlar ve yapılacak seçimler konusunda öğrencilerin fikirlerini almayı kapsamaktadır. Bu strateji öğretmen – öğrenci arasındaki durumlarda kullanılacağı gibi öğrencilerin birbirleri arasındaki durumlarda da kullanılabilir.

KENDİ KARARINI VERME

Bu stratejiyle eğitimci, öğrencilerin davranışlarının farkına varmalarını ve bu farkındalık ile davranışlarının sorumluluklarını almalarını sağlamaya çalışırken, onların davranışlarını olumlu anlamda geliştirmeleri için bir plan dizayn etmiş olur (Rink, 2002).

KENDİ KARARINI VERME

Örnek Bir Dialog

Eğitimci: Sence burada problem nedir?

Öğrenci: Basketbol topuyla futbol oynadık.

E: Böyle birşeyin niçin yapılmaması gerektiğini konuşmuştuk, değil mi?

Ö: Evet, sakatlanma riski taşıdığı ve spor ekipmanlarımızın yıpranmasına neden olup, uzun süre kullanılmasına engel olduğu için.

E: Bu yaptığınızı nasıl değiştirmeyi düşünüyorsunuz?

Ö: Bir daha basketbol topunu amacı dışında kullanmayacağız.

E: Bu durum yeniden yaşanırsa sizce ne yapmalıyım?

Ö: Bir daha topları kullanmamıza izin vermeyebilirsiniz.

GRUP TOPLANTILARI

Grup toplantıları öğrencilerin program hakkında görüş, düşünce ve duygularını ifade etmelerine olanak sağlar. Grupta yaşanan olayların tartışıldığı toplantılardır. Programın nasıl sürdüğü, kuralların nasıl geliştirilebileceği, hangi şartlarda daha iyi hale getirilebileceği öğrenciler arasında tartışılır. Ayrıca olası problemlerin büyümeden çözülmesini sağlar.

DANIŐMANLIK

Bu strateji; öğrencilerin, eğitimcinin tüm bilgi, birikim ve özelliklerinden tam anlamıyla yararlanabilmesi için öğrenci ve eğitimcinin birebir iletişimde bulunmasına dayanmaktadır. Beden eğitimi derslerine ayrılan sürenin kısa, sınıflarda çok fazla öğrencinin olması gibi engellere karşın eğitimcinin bu stratejiye gerekli önemi vermesi sorumluluk eğitiminin başarısı için bir gerekliliktir.

UYGUN EĞİTİM ORTAMININ OLUŞTURULMASI

Takım/sınıf içinde yer alan kişilerin davranışları oradaki herkesi etkiler. Bu nedenle uygun eğitim ortamının oluşturulmasında eğitimcinin dikkat etmesi gereken temel kriterler bulunmaktadır (Downing,

1997):

UYGUN EĞİTİM ORTAMININ OLUŞTURULMASI

- Ne, nerede, ne zaman, ne kadar?
- Kuralları belirlenmesi, hedef davranışlarının tanımlanması ve öğrencilere duyurulması,
- Hedef davranışlarının ölçülmesi ve ödüllendirme konusunda objektif bir sistem oluşturulması,
- Ne zaman ve ne kadar süreyle oynanacağına karar verilmesi (doğru antrenman programının hazırlanması),
- Takımların kurulması (Downing, 1997).

YARDIMCI EKİPMANLARDAN FAYDALANMA

Öğretmenin, eğitim esnasında belirlenen kuralları, hedef davranışları sadece sözel olarak değil yazılı olarak da duyurması, öğrencilerin kuralları daha kolay öğrenmelerini sağlar.

BEDEN EĞİTİMİ KURALLARI

(Graham ve ark. 2001)

1. Uyarıyı duyduğunda durup öğretmenini dinlemelisin.
2. Hergün ve gün boyunca % 100 katılım sağlamalısın.
3. Dürüstce oynarken gerçek bir sportmen gibi davranmalı, kurallara uymalı ve işbirliğinde bulunmalısın,
4. Sesini uygun olan düzeyde kullanmalısın.
  - ☺ Diğerlerini cesaretlendiren ses
  - ☹ Bağırmak ve çığlık atmak
5. Nasıl karşılaştırılmak istiyorsan diğerlerini de öyle karşılaştırmalı. Kendi oyun alanında çalışmalı. Yardımsever ve saygılı olmalısın.
6. Güvenliği asla aklından çıkarmamalısın.
Güvenlik = Uygun spor kıyafetlerini giyme, kontrollü hareketlerde bulunma, diğerlerine dikkat etme.
7. Spor malzemelerini dikkatli taşımalsın.

KONTROL LİSTELERİ

Bunun yanında öğretmen, sorumluluk eğitiminin verileceği ortamı uygun, verimli hale getirmeye çalışırken, kriterleri yerine getirip getirmediğinden emin olmalıdır. Bunun için kontrol listeleri oluşturabilir

(Graham ve ark. 2001).

UYGUN EĞİTİM ORTAMININ OLUŞTURULMASI

KONTROL LİSTESİ (Graham ve ark., 2001)

Konu	+ / -	Notlar
Kurallar yeniden gözden geçirildi mi?		
Kurallara uyuldu mu?		
Öğrenciler kuralları yerine getirdiklerinde pozitif geri bildirimde bulunuldu mu?		
Yönlendirme ve gösterimler tüm öğrencilerin tarafından görülüp duyuldu mu?		
Uygun olmayan davranış hemen/anında engellendi mi?		
Kurallar öğrencilere duyuruldu mu? (kural posterleri)		
Ekipmanlar güvenli ve etkili bir şekilde kullanıldı mı?		
Tüm öğrenciler uyarı sinyalini biliyorlar mı?		
Tüm öğrencilerle en az bir kere birebir görüşme yapıldı mı?		
Sınıf, spor alanına girer girmez beden eğitimi etkinliğine başladı mı?		
Öğrencilerin uygun davranışları bir şekilde ödüllendirildi mi?		
Dizayn edilen sonuçlar uygun olmayan davranış gösteren öğrencilere yöneltildi mi?		

UYGULAMA ÖNERİLERİ

- Çocuğun gelişimindeki olumlu katkıları nedeniyle uyarlanmış oyunlara yönelik uygulamalar önemlidir.
- Çocukların dikkatlerini bir konuya yoğunlaştırmaları başlangıçta kısa sürelidir. Bu nedenle uzun açıklamalardan kaçınılmalıdır.

UYGULAMA ÖNERİLERİ

- Oyun ve okul çağlarındaki çocuğun bir spora uyum oluşturmasını sağlamaktan çok spor türleri çocuğa uyarlanmalıdır.
- Spor etkinliklerine katılmak istemeyen çocuklar zorlanmamalıdır. Ancak uygun eğitsel koşullar, ilgi çekici ortamlar yaratılarak çocuğa spor etkinlikleri özendirilmelidir.

UYGULAMA ÖNERİLERİ

- Kişilik gelişiminde önemli bir yeri olan güven duygusunu kazandırmak için sporsal etkinliklerde çocuğun seğileyeceğı her türlü başarının ödüllendirilmesi kullanılabilir. Bu amaçla okul dönemi sonuna kadar spor organizasyonlarına katılanlara katılım belgesi, bir çoğuna da bir gerekçe gösterilerek ödüller verilmelidir (Muratlı, 1997).

KAYNAKÇA

- Aksoy Keske, G. & Gürsel, F. (2017). Bireysel ve sosyal sorumluluk modeli. Model temelli beden eğitimi öğretimi içinde (Ed. Dilşat M.) Ankara: Spor Yayınevi.
- Altinköprü, T. (1999). *Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Babadoğan, C. (2003). Sorumlu Davranış Geliştirme Stratejileri Bağlamında Öğrenen Sınıf [Elektronik Versiyon]. Milli Eğitim Dergisi, 157.
- Beyazıt, B. ve ark. (2007). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Yaptırılan Rekreatif Etkinliklerin Çocukların Sosyal Gelişim ve Güven Duygusu Gelişimine Etkisi. *Spormetre*, 5 (3) 107-113.
- Downing, J.H. (1997). The Good Behavior Game. An Effective Behavior Management Tool. *Teaching Elementary Physical Education*. 8 (1) 14-15.
- Graham, G. ve ark. (2001). *Children Moving - A Reflective Approach To Teaching Physical Education*. California: Mayfield Publishing Company.
- Gordon, T. (1999). *Çocukta Dış Disiplin mi İç Disiplin mi?*. (E. Aksoy, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hellison, D. (1995). *Teaching Responsibility Through Physical Activity*. Champaign: Human Kinetics.

KAYNAKÇA

- James, L. (1999). On Yaşam Becerisi. (S. Yeniçeri, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Karatekin, N.G. (2003). Sorumluluk – Perese Karakter Okulu Öğretmen Kitabı. İstanbul: Nobel.
- Küçük, V., Koç, H. (2003). Psiko-sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi [Elektronik Versiyon]. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9) 211-222.
- Leblanc, J., Dickson, L. (2005). *Çocuklar ve Spor*. (D. Erben, Çev.) Ankara: Bağırğan Yayımevi.
- Muratlı, S. (1997). *Çocuk ve Spor*. Ankara: Bağırğan Yayımevi.
- Rink, J.E. (2002). *Teaching Physical Education For Learning*. New York: McGraw Hill.
- Sönmez, V. (2005). *Sevgi Eğitimi*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- <http://www.mamakram.comCocuk%20ve%20Sorumluluk.pdf>. 03.04.2008.

YAŞAM BOYU SPORLA KALIN

YÜZÜNÜZ HEP GÜLSÜN